

УДК 378.18

DOI:10.34142/nc.2024.2.29

Моніторинг виховної діяльності закладу вищої освіти: маркери успіху

Наталія Борисенко

Попри труднощі воєнного стану в Україні прогресують усі аспекти теорії і практики освітнього процесу. За сучасних умов визріла об'єктивна необхідність створення адекватної завданням освітньої галузі системи моніторингу, яка дозволить відстежувати освітні й управлінські процеси в динаміці та взаємозв'язку із суспільними, економічними, політичними і культурними процесами. Цю проблему може розв'язати моніторинг, суть якого полягає у синхронізації спостереження, вимірювання, отримання на цій основі нових знань про стан об'єкта з подальшим моделюванням, прогнозуванням та прийняттям відповідного управлінського рішення. Від якості організації моніторингу суттєво залежить удосконалення виховної системи закладу вищої освіти, якій були б властиві гнучкість, демократизм, мобільність, здатність до самоорганізації.

Аналіз наукових джерел засвідчив пошук зацікавленості заявленою проблемою серед науковців і практиків. Так, суть, особливості освітнього моніторингу, його компоненти, засоби здійснен-

ня висвітлено в працях В. Григораша [1], О. Мармази [8], О. Попова, А. Денисенко, С. Васильєва [10]. Історичний аспект виховання саме в Харківському національному педагогічному університеті ім. Г.С. Сковороди презентовано у статті «Формування педагогічного оптимізму студентів ресурсами матеріалів творчої спадщини Григорія Сковороди» [2]. О. Ішутіна порушила методологічний аспект моніторингу якості освіти [5]. Виховну роботу як компонент системи забезпечення якості освіти презентовано В. Ворожбіт-Горбатюк [3].

Формулювання цілей та завдань дослідження: визначити особливості моніторингу виховної діяльності закладу вищої освіти трансдисциплінарного феномену успіху.

Зазначимо тут, що через наближеність нашого регіону до ведення активних бойових дій аспекти виховної діяльності університету актуалізують формування свідомого патріотизму, діяльної любові до Батьківщини, готовності захищати її, демонструвати громадянську ідентичність з глибоким переосмисленням культурно-історичної складової в контексті

змісту сучасних освітніх програм, що реалізуються в освітньому процесі Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди, закріплення європейських цінностей у світлі євроінтеграції України, психологічної та емоційної підтримки учасників освітнього процесу, компенсації освітніх втрат через війну, застосування інформаційно-комунікаційних технологій у виховній діяльності на територіях, наближених до лінії фронту, де освітній процес в офлайн форматі призупинено.

Геред завдань виховної роботи у Харківському національному педагогічному університеті ім. Г.С. Сковороди звернемо увагу на такі: здійснення неперервного наскрізного національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання учасників освітнього процесу, які пишаються своїм українським походженням, своїм громадянством [7]; формування системи загальнолюдських і національних цінностей, формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців; створення умов для неперервної позитивної соціалізації кожної особистості, превентивне виховання, профілактика шкідливих звичок, асоціальної, деструктивної, адиктивної поведінки; здійснення психологічної підтримки учасників освітнього процесу, збереження ментального здоров'я вихованців, педагогів, батьків; розвиток цифрової компетентності учасників освітнього процесу, формування єдиного цифрового мотивуючого освітньо-виховного простору закладу освіти; розвиток медійної і комунікативної культури, безпечного спілкування в мережевому просторі, формування навичок критичного мислення; виховання відповідальності за результати навчання та професійної діяльності, формування індивідуального почерку, професійного стилю, розвиток професійної ідентичності майбутніх фахівців, які опановують освітні програми в університеті.

Як видно з визначених вище завдань, актуалізованим реаліями сьогодення, парадигма виховання університету спря-

мована на формування системи моральних і естетичних цінностей людини-патріота, громадянина, професіонала, носія культури, різнобічний розвиток індивідуальності, створення внутрішньої потреби в самовдосконаленні, в основі якої лежать: ідея самовизначення особистості (формування культури життєвого самовизначення людини); ідея спрямування виховання на особистість (у центрі уваги — особистість здобувача освіти, її індивідуальні нахили, інтереси, своєрідність характеру); ідея спільної діяльності викладачів і студентів (тільки у творчому співробітництві здобувач утримує необхідне керівництво); ідея колективної спрямованості (переосмислення принципів колективного суспільного виховання); ідея добровільності (без власної доброї волі здобувачів не можна втілити жодні ідеї виховання) [4, 6, 9]. Ці ідеї є своєрідними маркерами індивідуального і колективного успіху [9].

Мета моніторингу виховної діяльності — виявити потенційний ресурс виховання університету чи іншого закладу вищої освіти й розробити стратегію його реалізації у контексті визначених місії, візії і цільових орієнтирів освітніх програм. Ми погоджуємося з науковицею З. Рябовою, які визначають моніторинг виховної діяльності як функцію управління, що передбачає систематичне й системне збирання, оброблення, подальше використання отриманих результатів виховання задля коригування мети й завдань виховної роботи [11].

Об'єктами моніторингу виховної діяльності в закладі вищої освіти може бути обрано: стратегії розвитку особистості студента й формування його новотворів у процесах самопізнання, самовиховання, самоствердження, самовизначення, саморегуляції, самоактуалізації й самореалізації, зокрема професійної; різновиди і формат спілкування й особливості розвитку колективу академічної групи як соціопедагогічного феномену; створення виховного середовища університету, простору для реалізації індивідуальних траєкторій успіху

кожного учасника освітнього процесу; навчально-пізнавальна, організаційно-управлінська, науково-дослідна та інша діяльність учасників освітнього процесу, партнерів, зацікавлених в якості освіти; соціально-педагогічна підтримка й соціальний захист здобувачів освіти, педагогічних працівників; розвиток позитивної мотиваційної і пізнавальних інтересів учасників освітнього процесу; формування Я-Концепції кожного здобувача освіти; рівень вихованості студента, рівень сформованості його ціннісних орієнтацій як інтегративна особистісна характеристика [10].

Моніторинг виховної діяльності передбачає діагностування кількісних і якісних показників. Це дає можливість визначити стан і тенденції розвитку виховної системи закладу вищої освіти, конкретизувати стратегії успіху в реаліях сьогодення. Системоутворювальною метою моніторингу якості виховної діяльності закладу вищої освіти визначено прогнозування подальшого розвитку виховної системи, освітнього середовища, стратегій успіху в різних площинах: якості освіти, партнерство із працедавцями, творення абітурієнтського середовища, навчального, інформаційного, наукового і розвивального контенту для втілення місії закладу вищої освіти як соціальної інституції.

У процесі моніторингу слід спиратися на визначені місію, візію, стратегічну мету, стратегічні завдання — задля того, аби досягти визначеного образу випускника конкретного закладу вищої освіти. Розроблення системи моніторингу виховної діяльності закладу вищої освіти припускає два основні етапи: аналітико-прогностичний та організаційно-технологічний.

Перший аналітико-прогностичний етап включає послідовні дії: осмислення предмета освітнього моніторингу, тобто того, що саме будуть відслідковувати в освітньому (виховному) процесі (напрями освітнього моніторингу); визначення критеріїв (або коригування критеріїв, запропонованих у певній програмі чи стра-

тегії виховання, за якою працює освітній заклад), за якими відслідковують результати освітнього процесу (складання критеріальної мапи освітнього моніторингу); розподіл того, що й ким буде вивчатися, узгодження змісту діагностичних актів, проведених викладачами, працівниками психологічної служби, куратором тощо (програма освітнього моніторингу) [1]; вибір методів вивчення здобувачів освіти, діагностичних методик і визначення (узгодження з іншими фахівцями) часу діагностичних актів; розроблення і визначення форм аналізу й фіксації результатів освітнього моніторингу.

На другому організаційно-технологічному етапі освітнього моніторингу здійснюють такі дії: практичні моніторингові заходи, координація дій усіх фахівців; організація навчання й обміну досвідом між кураторами студентських груп, лідерами студентського самоврядування, науково-педагогічними та педагогічними працівниками, психологами, акмеологами, кар'єрними радниками й іншими фахівцями щодо змісту, методів діагностування, оцінювання, прогнозування ходу й результатів виховного процесу; проведення нарад, педагогічних консиліумів щодо аналізу отриманих даних, формулювання конкретних висновків і завдань, щодо рефлексії діяльності науково-педагогічних працівників тощо.

За своєю структурою моніторинг виховної діяльності закладу вищої освіти містить елементи: безпосереднє спостереження за виховною діяльністю організаторів освітнього процесу, кураторів академічних груп, студентського активу; оцінювання стану виховної діяльності; прогнозування тенденцій розвитку виховної системи й кожного її елемента; формулювання пропозицій із метою закріплення позитивних результатів й гальмування негативних аспектів.

Зазначимо тут, що найважливішою умовою якісної діагностики й оцінки виховання в процесі його моніторингу є інтерпретація й операціоналізація понять, зіставлення теоретичних положень з

емпіричними даними з метою обґрунтування діагностичних і прогнозованих результатів. У цьому ключі застосовано загальнонаукове положення щодо розкриття змісту поняття оцінювання. Воно може бути повним тільки в тому випадку, якщо його інтерпретація ведеться у двох напрямках: зіставлення цього поняття з іншими поняттями (теоретична інтерпретація поняття) і зіставлення його з даними спостереження, тобто з емпіричними даними (емпірична інтерпретація поняття). Емпірична інтерпретація понять є специфічною процедурою пошуку емпіричних значень теоретичних термінів. Прямой емпіричної інтерпретації, через «правила позначення», зазнають не всі елементи теоретичної системи, а тільки окремі терміни. Інші терміни одержують непряму теоретичну інтерпретацію завдяки установленню логічних зв'язків із безпосередньо тими, що інтерпретують. Одним із «правил позначення» є операціональне визначення — це розкриття значення теоретичного поняття через вказівку тієї експериментальної операції, результат якої доступний емпіричному спостереженню або виміру, свідчить про наявність явища, вираженого в понятті. У найпростішому випадку — це вказівка емпіричного показника, що свідчить про наявність або відсутність явища, вираженого в теоретичному понятті. Для кожного поняття можна зазначити емпіричні показники й систему дослідницьких засобів для їхнього фіксування. Наприклад, емпіричний показник ціннісних орієнтації — думка — фіксується за допомогою опитування (інтерв'ю, анкети), а показник ініціативності — кількість ініціативних пропозицій — фіксується шляхом прямого підрахунку. Отже, вибір емпіричного показника залежить як від поняття, яке інтерпретують, так і від тих дослідницьких засобів, які має дослідник [5, с. 118 — 120].

Інтерпретація й операціоналізація понять у моніторингу виховної діяльності залежать від значень, вкладених у ключове поняття.

Щодо елементу моніторингу виховання — прогнозування успіху — слід зазначити, що процес педагогічного прогнозування, який входить до моніторингу виховання, складається з декількох операцій, перша й основна з яких — вибір цілей і завдань прогнозування. При цьому слід виходити як із загальних методологічних позицій, так і з особливостей конкретної ситуації успіху (В. Калошин, Д. Гоменюк) [6]. У центрі уваги моніторингу мають бути позитивні тенденції. Саме від них має йти відлік до тенденцій негативних, щоб визначати умови, за яких позитивні елементи будуть переважати над негативними. Передбачення боротьби позитивних і негативних тенденцій має сполучатися з передбаченням результатів активного педагогічного втручання у цей процес. Під час підготовки прогнозу враховується значущість прогнозованих об'єктів, яка визначається не стільки питомою вагою певного явища, скільки його положенням у системі причинно-наслідкових зв'язків. Такий розподіл об'єктів прогнозування за значущістю допомагає виявити тенденції розвитку об'єктів прогнозування, що враховують у процесі визначення головних параметрів прогнозу.

Визначення значущості факторів, що формують основні тенденції успіху виховання, вимагає вивчення їх стійкості. Стійкість у свою чергу характеризується, по-перше, тривалістю періоду розвитку об'єкта до моменту прогнозування, по-друге, природою самого об'єкта, по-третє, роллю зовнішніх умов, які можуть вплинути на об'єкт у процесі прогнозування, а також у наступний період. Стійкість може бути як статичною, так і динамічною. Статична стійкість характеризує малу рухливість зовнішніх форм існування педагогічного явища (наприклад, постійні симпатії або антипатії людини до окремих членів родини, до товаришів по студентській групі за стійкого сприятливого або несприятливого положення здобувача в системі цих відносин). Динамічна стійкість означає легку мінливість зовнішніх форм існування

об'єкта в разі стійкості його внутрішньої природи (наприклад, зміна партнерів по спілкуванню, більша емоційна мобільність у відносинах з ними за умови сталості інтересів, мотивів вчинків). Прогнозування успіху виховання студентів у Харківському національному педагогічному університеті ім. Г.С. Сковороди передбачає облік спрямованості розвитку факторів, які визначають характер виховної діяльності власне як такої, а також — як складника професійно спрямованої діяльності, сукупності зовнішніх факторів, що оточують об'єкт прогнозування [12].

У моніторингу виховання виділяються три види прогнозів: найближчий, актуальний, перспективний. Зміст найближчого прогнозу полягає в пророкуванні можливих дій об'єктів вимірювання. Актуальне прогнозування націлене на пророкування спрямованості їх взаємодії. Суть перспективного прогнозу полягає в пророкуванні провідних тенденцій успіху виховної діяльності. Експертна оцінка отриманого прогнозу здійснюється у двох формах: вербальній та письмовій. Під вербальною мають на увазі усне опитування учасників освітнього процесу про тенденції виховання й розвиток особистості студента, процесів і явищ. Збір оцінок експертів можна проводити як індивідуально, так і в ході групового обговорення.

Важливий аспект моніторингу — складання рекомендацій за результатами зібраної інформації. Планування розвитку позитивних і попередження виявлених негативних тенденцій — завершальний етап моніторингу виховання. План відрізняється від прогнозу насамперед тим, що він є не простим передбаченням майбутнього, але й чіткою стратегією дій. Головна мета планування полягає в розвитку оптимістичних основ прогнозу, припускає активне педагогічне втручання у виховний процес, розвиток позитивних тенденцій, які не тільки блокують, але й долають виявлені чи виразні недоліки. Слід сказати, що в моніторингу виховання етап планування розвитку позитивних і попередження виявлених

негативних процесів найчастіше здійснюється не в конкретних запланованих заходах, а у формулюваннях практичних рекомендацій суб'єктам виховання щодо подолання негативних тенденцій.

 тже, серед особливостей моніторингу виховної діяльності закладу вищої освіти у контексті трансдисциплінарного феномену успіху апріорного значення набуває узгоджуваність мети виховної роботи з місією, візією і стратегіями соціального партнерства конкретного закладу вищої освіти. Значущу роль відіграє кореляція завдань виховної діяльності із завданнями, визначеними в освітніх програмах, що реалізуються в конкретному закладі вищої освіти. Контекст феномену успіху виділено ключовий фактор — стійкості, що має враховуватися в розробленні стратегій виховної діяльності за кожним з напрямів виховання. Прогнозування успіху виховання студентів у Харківському національному педагогічному університеті ім. Г.С. Сковороди передбачає також облік спрямованості розвитку факторів, які визначають характер виховної діяльності власне як такої, а також — як складника професійно спрямованої діяльності, сукупності зовнішніх факторів, що визначають стратегії соціального партнерства цього університету як центра підготовки педагогічних і наукових працівників. Перспективою подальшого розроблення заявленої проблеми визначено розкриття потенціалу цифрових застосунків і сервісів для здійснення моніторингових заходів.

Література

1. Grygorash V., Grechanyk O. Forming acmeological competence of potential education managers // Theory and Practice of Future Teacher's Training for Work in New Ukrainian School: monograph / Edit. I. F. Prokopenko, I. M. Trubavina. Prague, 2020. P. 102–112.
2. Ворожбіт-Горбатюк В.В., Борисенко Н.О. Формування педагогічного

оптимізму студентів ресурсами матеріалів творчої спадщини Григорія Сковороди // Новий Колегіум. 2019. № 4 (98). С. 39–43.

3. *Ворожбит-Горбатюк В.В.* Забезпечення якості освіти: досвід Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди // Педагогіка ХХІ століття: сучасний стан та тенденції розвитку : кол. моногр. : у 2 ч. Ч. 1. Львів ; Торунь : Ліга-Прес, 2021. С. 1–27. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-241-1-1>

4. *Дудка І. А.* Патріотичне виховання студентської молоді як складова громадської діяльності вищого навчального закладу // Витоки педагогічної майстерності. Сер. : Пед. науки. 2015. № 16. С. 56–63.

5. *Ішутіна О. Є.* Проблема моніторингу якості вищої освіти в Україні // Science Review. 2018. № 5 (12). Vol. 1. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_sr/01062018/5624

6. *Калошин В. Ф., Гоменюк Д. В.* Як створити ситуацію успіху в навчанні. [Електронний ресурс]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/3832/1/92.pdf> (дата звернення: 12.01.2024).

7. *Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України.* URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/62a0421e24258666156501.pdf>.

8. *Мармаза О. І.* Інноваційний менеджмент. Харків : ХНПУ, 2016. 197 с.

9. *Мартинюк В.* Модель формування національної ідентичності студентської молоді в закладах вищої педагогічної освіти у поза аудиторній роботі // Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 11 (17). С. 958–970. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/7371/7413>.

10. *Попова О. В., Денисенко А. О., Васильєва С. О.* Моніторинг якості освіти в сучасних ЗВО // Теорія та методика навчання та виховання. 2021. № 51. С. 133–145. DOI: 10.34142/23128046.2021.51.13

11. *Рябова З. В.* Кваліметричний підхід до оцінювання якості надання освітніх послуг // Адаптивне управління: теорія і практика. Сер. «Педагогіка». 2018. Вип. 5 (9). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/107/74>

12. *Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди.* Офіційна сторінка. URL : <https://hnpu.edu.ua/>

13.02.2024

Віомості про автора:

Борисенко Наталія Олексіївна — кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з навчально-виховної роботи, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди; Харків, Україна; email: prorector_borysenko@hnpu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0532-3867>